

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA: **“CİNAYƏT HÜQUQU”**

Fənn: **“CİNAYƏT HÜQUQU”**

MÖVZU № 24. “Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətləri”.

TƏRTİB ETDİ: **“Cinayət hüququ” kafedrasının rəisi,**
polis polkovniki
İmrəli Məmmədli

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə olunub və təsdiq edilmişdir.
Protokol № _____ “ _____ ” _____ 2016-cı il.

BAKI 2016

MÖVZU: «Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər»

P l a n

1. Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və xarakteristikası
- 2 Talamanın anlayışı və əlamətləri
- 3 Talamanın formaları və növləri

Ə D Ə B İ Y Y A T:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı , 2020.
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, 2020.
3. AR Ali Məhkəməsi Plenumunun “Oğurluq, soyğunçuluq və quldurluğa dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 3 mart 2005-ci il tarixli Qərarı
4. AR Ali Məhkəməsi Plenumunun “Dələduzluq cinayətinə dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 14 mart 2014-cü il tarixli Qərarı
5. 1948-ci il 10 dekabr Ümumdünya İnsan hüquqları Bəyannaməsi
6. “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” 4 noyabr 1950 Avropa Konvensiyası
7. “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” 18 dekabr 1961-ci il Vyana Konvensiyası
8. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin komentariyası (prof. F.Y.Səməndərovun red. ilə.) Bakı, 2019.
9. Ağayev İ. Azərbaycan Respublikasının cinayət hüququ. Ümumi və Xüsusi hissələr. Bakı, 2010
10. R.İ.Quliyev, M.N.İmanov «Cinayət hüququ. Xüsusi hissə dərslik» Bakı, 2001.
11. Əfəndiyev E.M. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin şərhli. Xüsusi hissə. Bakı, 2002
12. Əliyev N.T.Soyğunçuluq cinayətinin tərkibi hüquqi təhlili və kriminoloji xarakteristikası.Bakı, 2008
13. Əhmədov M.B., Əliyev Ə.İ., Məmmədli İ.F. “Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər” Dərs vəsaiti. Bakı, 2008
14. Наумов А.О. Практика применения Уголовного кодекса Российской Федерации. Москва, 2005

Sual 1. Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və xarakteristikası

Mülkiyyət sosial-iqtisadi kateqoriya kimi istehsal və ya istehlak sferasında maddi dəyərlərin mənimsənilməsi münasibətlərini (məsələn istehsal vasitələri və ya istehlak predmetləri barədə olmasından asılı olaraq), həmçinin bölgü sferasında olan (insanların əmək qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü və ya peşə seçməsinə reallaşdırmalarına uyğun olaraq) münasibətləri əhatə edir. Qanunda «əmlak adını almış maddi dəyərlər üzərində sahiblik və sərəncam iqtisadi azadlığın və vətəndaşların rifahının təminatı kimi çıxış edir.

10 dekabr 1948-ci il tarixli «İnsan hüquqları haqqında Ümumdünya Bəyannaməsi» nin 17-ci maddəsinə əsaslanaraq Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası (29.2-ci maddəsi) hər kəsin mülkiyyətində daşınan və daşınmaz əmlak ola bilməsini, habelə təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarını təsbit etmişdir. Bununla bərabər Azərbaycan Respublikasında dövlət, bələdiyyə və xüsusi mülkiyyət formaları bərabər səviyyədə mühafizə (Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası 13.2-ci maddəsi) olunur.

Təssüflər olsun ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsində təsbit olunmuş müdafiə mexanizmi heç də həmişə effektiv olmur. Cinayətlərin statistikasının son dövrlərə olan məlumatına əsasən mülkiyyət münasibətlərinə yönələn qəsdlər, xüsusi ilə də talama, hazırda Azərbaycanda cinayətkarlığın 60%-ə qədərini təşkil edir. Bu əsasda 23-cü fəslin «Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər» fəslində qruplaşdırılmış normaları (mad. 177-189.1) xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Əmlak ziyanı vurulmasına görə məsuliyyət dolayı yolla həm də digər cinayət-hüquqi normalarda nəzərdə tutulmuşdur (mad. 193,195,197,209,213-1,221,268,271 və s.) Bu normalarda mülkiyyət əlavə, daha doğrusu fakültativ–əlavə mühafizə obyekt kimi çıxış edir. Bundan fərqli olaraq CM-in 23-cü fəslində göstərilmiş cinayət əməlləri mülkiyyət münasibətlərinə yeganə və ya əsas obyekt olaraq qəsd edirlər.

Mülkiyyət əleyhinə qəsdin predmeti 177-189-1-ci maddələrin birbaşa göstərişlərinə əsasən, özgənin əmlakı hesab olunur. Eyni zamanda qəsdin predmeti qismində 178-ci maddədə verilmiş dələduzluq cinayətinin predmeti həm də əmlaka olan hüquq, 182-ci maddədə verilmiş hədə-qorxu ilə tələb etmə cinayətinin predmeti isə əmlak olan hüquqla yanaşı həm də əmlak xarakteri daşıyan xidmətlər (hərəkətlər) də ola bilər..

Əmlak mülki-hüquqi kateqoriyadır, AR Mülki Məcəlləsinin 135-ci maddəsinə əsasən, əmlak istənilən əşyaların və qeyri maddi əmlak nemətlərinin toplusudur. Pullar və qiymətli kağızlar, digər əmlak, həmçinin əmlak hüquqları da əşya hüququnun obyektləri hesab olunurlar. Tam dəqiq olmayan bu göstərişə əsasən belə qənatə gəlmək olar ki, əşya formasından məhrum olan maddi nemətləri də əmlaka aid etmək olar (məsələn, təbii qaz və ya elektrik enerjisi) Bundan başqa əşya hüququnun obyektini (predmeti) olmyan mülkiyyət hüququnu təsdiqləyən etibarnamə, əmanət kitabçası və s. də bu sıraya aid edilə bilər.

İqtisadi nöqtəyi-nəzərdən əmlak özündə maddi dünyanın əşya predmetini ehtiva edir, yəni o, insan əməyi sayəsində təbii mühitdən ayrılmış, bunun nəticəsində də qiymətdə ifadə olunan dəyər və insanların təlabatını ödəmək (istehlak dəyəri) xüsusiyyətini əldə etmişdir. Bununla bərabər cinayət hüququ nəzəriyyəsində və məhkəmə praktikasında bəzi kriminalistlərin fikri də qəbul edilir. Onlar əmlakın iqtisadi tərəfindən əlavə daha 2 əlamətini də ayırırdılar: 1) fiziki (əmlak fəzada məkana malikdir, bu da ona təsir etmək imkanı verir) və 2) hüquqi (əmlak, bir qayda olaraq, subyekt üçün yaddır (özgənidir)) Özünün əmlakı mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərin cinayət-hüquqi mühafizə obyektini ola bilməz. Öz əmlakına qarşı əməllər o halda hüquqazidd sayılır ki, digər şəxslərin hüquqlarını və qanunla qorunan maraqlarını pozsun. Belə hallarda cinayət-hüquqi mühafizə obyektini kimi mülkiyyət münasibətləri deyil, ictimai qayda, ictimai təhlükəsizlik, şəxsiyyətin həyatı və ya sağlamlığı çıxış edir. Bu zaman mülkiyyət cinayətkar qəsdlərin əlavə və ya fakültativ obyektini kimi çıxış edir. Misal kimi xuliqanlıq, terrorçuluğu, kütləvi iğtişaşları və s. bu kimi cinayətləri göstərmək olar.

Yuxarıda qeyd edilmişdir ki, əmlaka həm də milli və ya xarici valyutada pul, həmçinin pula dəyişdirilə bilən və dəyər ekvivalenti kimi çıxış edən qiymətli kağızlar da aiddir.

Təbii mühitdə mövcud olan və ya özündə əmək sərfini akkumuliyasiya edən və sonradan təbiətə «qarışan (məsələn, qəfəsdə böyüdülmüş və sonra meşəyə buraxılmış heyvanlar) predmetlər əmlak hesab olunurlar. Belə hallarda müvafiq predmetlərə olunan təsir təbii mühitə qarşı qəsd kimi nəzərdən keçirilir (Azərbaycan Respublikası CM-nin 28-ci fəslə «Ekoloji cinayətlər»).

Obyektiv cəhətdən mülkiyyət münasibətlərinə olunan cinayətkar qəndlər, adətən aktiv hərəkətlərdə ifadə olunur. Hərəkətsizlik yalnız aldatma və ya etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə əmlak ziyanı vurma hallarında mümkündür. (CM 184) Təhlil edilən cinayətlər, qanunvericilik quruluşuna görə quldurluq (CM 181) və hədə-qorxu ilə tələb etmə (CM 182) istisna edilməklə, maddi tərkibi cinayətlər kimi təsbit olunmuşdur, onların nəticələri isə birbaşa əmlak ziyanı (çatışmamazlığı) və az rast gəlinən əldən çıxmış fayda (CM 154) formasında ifadə olunmuşdur. Bir çox mülkiyyət əleyhinə olan, cinayətlərdə obyektiv cəhətin fakültativ əlaməti olan üsul əsas əlamət kimi çıxış edir (məsələn, gizli üsul, açıq üsul, aldatma üsulu və s.)

Subyektiv cəhətdən mülkiyyət əleyhinə cinayətlər, əsasən təqsirin qəsd formasında (əksər hallarda-birbaşa), yalnız əmlakı məhv etmə və ya zədələmə ehtiyatsızlıq formasında törədilir (CM 187).

Nəzərdən keçirilən cinayətkar qəndlərin çox hissəsi tamahkar səylərin müxtəlif modifikasiyaları ilə xarakterizə olunur. CM-nin 185 –187-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllər istisna təşkil edir, belə ki, bu cinayətlərin tövsifi üçün təqsirkarın motiv və məqsədi əhəmiyyət daşıyır.

Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərin subyektiv qisminə 16 yaşına çatmış anlaqlı şəxs çıxış edir, amma bir sıra əməllər (CM 177,180-182,186.2) 14 yaşdan məsuliyyət nəzərdə tutur. Bununla bərabər, qeyd etmək lazımdır ki, CM-nin 179-cu maddəsi özgənin əmlakı etibar edilmiş xüsusi subyektiv nəzərdə tutur və belə ehtimal etmək olar ki, onlar yetkinlik yaşına çatmış şəxslərdir.

Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər dedikdə mülkiyyətçiyə və ya əmlakın müvəqqəti sahibinə, əmlak ziyanı vuran və ya vura bilən, mülkiyyətə cinayət-hüquqi mühafizənin yeganə və ya əsas obyektı olaraq qəsd edən, CM-nin 23-cü fəslində nəzərdə tutulan ictimai-təhlükəli əməllər başa düşülür.

Cinayət hüquq nəzəriyyəsində mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərin vahid təsnifləşdirmə əsası (kriteriyası) mövcud deyil. Bəzən (P.F.Telnov) bu cür əsas qismində motiv, məqsəd və cinayətin edilmə üsulunu seçirlər. Digər müəlliflər (Q.V.Şelkovkin) hesab edirlər ki, nəzərdən keçirilən əməllərin təsnifatı obyektə görə və ayrı-ayrı cinayətlərin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla aparılmalıdır. Bizim fikirimizcə ikinci mövqe daha məqsədəuyğundur, belə ki, məqsədlər, motivlər və cinayətin törədilmə üsulları qəsd obyektinin xüsusiyyətlərindən qaynaqlanır.

Obyektdən asılı olaraq mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər üç qrupa bölünə bilər.

1. İstehsal, istehlak və ya bölgü sferalarındakı mülkiyyət münasibətlərinin bütün məcmusuna qəsd edən cinayətlər. Bura bütün talama ilə əlaqədar olan cinayətlər aid edilir (CM 181,183 və 189-1)

2. Əmlak xarakterli fayda əldə etməyə yönələn) və bölgü sferasındakı mülkiyyətə qəsd edən, amma istehsal və ya istehlak sferalarını bilavasitə pozmayan talama sayılmayan cinayətlər; (CM 182,184

3. Tamah motivi ilə əlaqədar olmayan və istehsal və ya istehlak sferasında mülkiyyətə qəsd edən, amma maddi dəyərlərin bölgüsü sahəsinə bir başa toxunmayan cinayətlər (185-183)

Bu üç qrupun hər birinə daxil olan cinayətlər qəsdləri əməlin törədilməsi üsulu, zərərli nəticələr, motiv, məqsəd və digər xüsusiyyətlərə görə xarakterizə olunurlar.

Beləliklə, CM-nin 23-cü fəslində mülkiyyətin istənilən formasına qəsdə görə cinayətəkar əməllərin üç qrupunu ayraraq məsuliyyət müəyyən edir:

- a) Talama üsulu ilə törədilən cinayətlər;
- b) talama üsulu ilə törədilməyən, lakin əmlak xarakterli fayda əldə etməyə yönəlmiş digər əməllər;

ç) tamah motivi ilə əlaqədar olmayan lakin mülkiyyət münasibətlərinə qəsd edən cinayətlər..

Sual 2

Uzun illər ərzində praktikada geniş yayılmasına baxmayaraq talamanın qanunvericilikdə anlayışı verilməmişdir. Tövsif zamanı çətinliklər yarandığı zaman isə SSRİ Ali Məhkəməsinin Plenimunun 11 iyul 1972-ci il tarixli Qərarına istinad edilirdi.

Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan və yeni qanunvericilik bazası yarandıqdan sonra bu sahədə yeniliklər edildi. «Oğurluq, soyğunçuluq və quldurluğa dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenimunun 3 mart 2005-ci il tarixli 1№ li Qərarı bu məsələyə aydınlıq gətirdi. Bu qərarın 1-ci bəndində talamaya aşağıdakı kimi anlayış verilmişdir: «Talama dedikdə. özgə əmlakının tamah məqsədilə hüquqazidd, əvəzsiz götürülməsi və bu əmlakın təqsirkarın və ya başqa şəxsin xeyrinə yönəldilməsindən ibarət hərəkətlər başa düşülür.

Talamanın bilavasitə obyektə həcmcə mülkiyyət əleyhinə qəsdlərin növ obyektə ilə üst-üstə düşür və istehsal və ya istehlak, habelə bolgü sferasında mülkiyyət münasibətlərini əhatə edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, A.A.Piontkovskiy bir qədər fərqli mövqedə idi. O, hesab edirdi ki, nəzərdən keçirilən əməllərin obyektə qismində cinayətkarın bilavasitə təsir etdiyi predmet, yəni müvafiq əmlak dəyərləri çıxış edir. Cinayətkar əməllərin obyektə və predmetinin bu cür qarışdırılması mübahisəli görünür.

Talama obyektinin daha konkret təhlili bu cinayətlərin əlavə obyektlərin ayrı-ayrı forma və növlərini müəyyən etməyə imkan verir. Belə ki, zərərçəkmişin psixikasının iradə sferası, onun səhhəti və ya azadlığı-soyğunçuluqda (CM180), şəxsiyyətin sağlamlığı –quldurluqda (CM162), vətəndaşların iradə ifadəsi azadlığı-dələduzluqda (CM 178) təsərrüfat sferasının normal fəaliyyəti –mənimsəmə və ya israf etmə (CM 179)yolu ilə talamaların əlavə obyektə qismində çıxış edir. Yaşayış sahəsinə qanunsuz daxil olmaqla törədilən talama hallarında cinayətin əlavə obyekt qismində, həmçinin vətəndaşların mənzil toxunulmazlığı hüququ da çıxış

edir. Əgər tarixi, elmi, ədəbi və ya mədəni dəyəri olan əşyalar və ya sənədlər talanırsa (CM 183) bu zaman sözsüz ki, AR-nın elmi və ədəbi irsi, həmçinin tarixi və mədəni sərvəti obyekt kimi nəzərdən keçirilmişdir. Məhz göstərilmiş bu əlavə obyektlərin mövcudluğu talamanın adlarını çəkdiyimiz forma və növlərinin qanunvericilik qaydasında təsdiqini əsaslandırır.

Talamanın cinayətlərinin predmeti özgənin əmlakı, dələduzluq cinayətinin predmeti (CM 178) isə həm də əmlaka olan hüquqdur.

Talama cinayətlərinin predmetinin bəzi növlərinə bir qədər geniş nəzər yetirək. Belə ki, maddi ələmin bəzi obyektləri onların talama predmetlərinə aidiyyatında çətinliklər törədir. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 135.4-cü maddəsinə əsasən əşyalar daşınmaz və daşınan ola bilər. Torpaq sahələri, yerin təki, ayrıca su obyektləri, meşələr, çöllük, əkinlər, binalar, qurğular və torpaqla möhkəm bağlı olan digər əşyalar, yəni təyinatına tənəsübsüz zərər vurulmadan yerinin dəyişdirilməsi mümkün olmayan obyektlər daşınmaz əşyalardır. Sözü məhdud mənasında daşınmaz əşyalar da daşınan əşyalar kimi talamanın predmeti kimi çıxış edə bilər (hava və su gəmiləri istisna olmaqla). Məsələn, subyekt aldatmaqla və ya sənədləri saxtalaşdırmaqla başqasının mənzilini öz adına keçirir (dələduzluq) yaxudda, dövlət müəssisəsini aşağı qiymətə qozumunun adına özəlləşdirir (mənimləmə).

Yaşayış sahələrindən başqa, talamanın predmeti kimi, həm də inzibati binalar və sahələr, istehsalat binaları və avadanlıq, həmçinin torpaq sahələri çıxış edir. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikası Mülki qanunvericiliyi hava və dəniz gəmilərini də daşınmaz əmlak kimi qəbul edir.

Qanunun birbaşa göstərişinə əsasən talama cinayətləri maddi tərkiblidirlər, yəni əməldən, onun ictimai–təhlükəli nəticələrindən və əmlə nəticə arasında olan səbbəli əlaqədən ibarətdir

Ümumi qaydadan yalnız quldurluq (CM 181) istisna təşkil edir.

Talamanın nəticəsi kimi mülkiyyətin elementlərinin hər ikisinə ziyan vurulması nəzərdə tutulur.

a) istehsal və ya istehlak sferasında münasibətlər;

b) bölgü sferasında münasibətlər.

Birinciyə, çatışmamazlıq adlandırma biləcəyimiz birbaşa əmlak ziyanı vurulur.

Çatışmamazlıq mülkiyyətçinin və ya digər şəxsin fondlarında (sahibliyində) olan istehlak predmetlərinin və ya istehsal vasitələrinin sayının azalmasında ifadə olunur. Bir sıra mütəxəssislərin fikrincə, bununla da talamanın nəticələri bitir. Buna baxmayaraq onlar (nəticələr) «əks üzə» də malikdirlər, belə ki, baş vermiş çatışmamazlığa adekvat olaraq ayrı-ayrı şəxslər qanunsuz varlanır və bölgü sferasındakı mülkiyyət münasibətlərinə—ikinci olunan ziyan vurur. Başqa sözlə desək, istənilən əmlakın talanması bir tərəfin əmlak itkisi, digər tərəfinə əmlak gəliri və bunlar arasında olan predmet nisbəti münasibətlərində təzahür edir.

Ümumiyyətlə, talamanın obyektiv cəhətini xarakterizə edən aşağıdakı əlamətləri qeyd etmək olar.

- a) əmlakın götürülməsi;
- b) götürmənin hüquqazidd olması;
- ç) götürmənin qanunsuzluğu
- d) götürmənin əvəzsizliyi

Əmlakın götürülməsi. Götürmə faktının müəyyənləşdirilməsi üçün bir neçə şərtin məcmu halında mövcud olması zəruridir. Birincisi, əmlak mülkiyyətçinin fondunda olmalıdır: hüquqi şəxsin balansında olmalıdır və ya hüquqi cəhətdən müəssisənin fonduna daxil edilmiş olmalıdır. Əgər əmlak hələ müəssisənin fonduna daxil olmayıbsa, götürmədən və ümumiyyətlə talamadan danışmaq olmaz. Belə əmlakın götürülməsi müvafiq şərtlər mövcud olduqda, CM-nin 184-cü maddəsinin tərkibini yaradacaqdır. İkincisi, əmlak mülkiyyətçinin fondundan götürülməlidir. Hal-hazırda qanunun məzmunu və yaranmış kriminal praktika götürmənin iki üsulundan danışmağa əsas verir: fiziki və hüquqi. Fiziki götürmə zamanı əşya məkanda yerini dəyişir, yəni mülkiyyətçidən və ya qanuni sahiblikdən özgə hüquqazidd istifadə və sahibliyə fiziki olaraq keçirir, Bu cür götürmənin predmeti kimi, bir qayda olaraq, daşınan əşyalar çıxış edir. Hüquqi götürmə zamanı isə əmlaka olan mülkiyyət hüququnun keçməsi, mülkiyyət sahibinin

dəyişməsi baş verir. Burada götürmənin predmeti kimi əksər hallarda daşınmaz əşyalar çıxış edir. Ancaq bəzi hallarda daşınan əşyalar da faktiki deyil, təchizatı qaydada götürülə bilər. Buna misal olaraq avtomobili göstərmək olar. Nəhayət, elə talama mövcuddur ki, burada fiziki və hüquqi götürmə çulğaşır. Məsələn, mənzildən qanuni mülkiyyətçi çıxarılmqla bərabər mülkiyyət hüququ da yenidən sənədləşdirilməlidir. Yəni mənzilə mülkiyyət hüququ da ələ keçirilməlidir. Bir sıra nəzəri ədəbiyyatlarda bəzi talama formalarının götürmə olmadan da mümkün olması fikri yürüdüldür (B.V.Volyenkin). Misal olaraq daşınmaz əmlak talaması, həmçinin mənimsəmə və israf etmə göstərilir. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin 3 mart 2005-ci il tarixli «Oğurluq, soyğunçuluq və quldurluğa dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 1Nəli Qərarında bu məsələdə mübahisələrə aydınlıq gətirilmişdir. Belə ki, talamanın anlayışından əmlakın götürülməsi və bu əmlakın təqsirkarın və ya başqa şəxslərin xeyrinə yönəldilməsindən ibarət hərəkətlər» kimi konstruksiya uğurlu və düzgün seçilmişdir.

«Xeyrə yönəldilmə» anlayışı əmlakın səlahiyyətsiz şəxslərin müvəqqəti istifadəsinə keçirilməsi deyil, əmlakın bu şəxslərin qanunsuz mülkiyyətinə keçirilməsini nəzərdə tutur. Məhz bu halda onlar qanuni mülkiyyətçi kimi əmlak üzərində real olaraq sahiblik, istifadə və sərəncam imkanı əldə edirlər. Bu mövqedən nəzəriyyədə və praktikada araşdırdığımız prosesi əmlakın təqsirkarın və ya başqa şəxslərin xeyrinə yönəldilməsi adlandırırlar.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu cür yanaşma bəzi müəlliflər tərəfindən mübahisə predmeti kimi çıxış edir. Onlar qeyd edirlər ki, talama nəticəsində əmlak cinayətkarın qanuni mülkiyyətinə çevirilmir. (Bax Pinayev A.R.»Talama ilə cinayət-hüquqi mübarizə» səh.94) Bu, əlbəttə belədir, lakin əgər subyektlər özgə əmlakı üzərində sərəncam imkanı əldə etməsəydilər və real olaraq varlanmasaydılv, talama haqqında danışmaq mənasız olardı.

Talamanın digər əlaməti onun hüquqazidd olmasıdır. Bu əlamət onu bildirir ki, şəxs nə həqiqi, nə də ki, ehtimal olunan hüququ olmadığı özgə əmlakını götürür. Həqiqi hüquq əmlakın qanun və digər normativ aktlara əsasən əldə edilməsini nəzərdə tutur. Bunun qanunla müəyyən edilmiş qaydada

rəsmiləşdirilib–rəsmiləşdirilməməsinin əhəmiyyəti yoxdur. Əsas odur ki, belə hüquq formaca deyil, mahiyyətcə mövcud olsun. Bu cür hallarda əməli talama kimi deyil, özbaşınalıq kimi qiymətləndirmək lazımdır. Ehtimal olunan hüquq qanunun bu və ya digər göstərişlərinin talama törədən şəxs tərəfindən səhv qiymətləndirilməsi, səhv dərk olunması hallarında yaranır. Deyək ki, şəxs hesab edir ki, o, qanuni varisdir və mərhumun özəlləşdirilmiş mənzilini tutur. Həqiqətdə isə qanun onu varis kimi tanımır. Ehtimal olunan hüququn özbaşına həyata keçirilməsini də özbaşınalıq kimi tövsif etmək lazımdır. Bu halda talamanın hüquqaziddlik əlaməti mövcud deyil.

Qanunsuz götürməni həm talamanın müstəqil əlaməti kimi, həm də hüquqzadd götürmənin növbəti bir aspekti kimi nəzərdən keçirmək olar. İstənilən halda bu əlamət onu bildirir ki, talamada əmlakın götürülməsi qanunda birbaşa göstərilmiş üsullardan biri ilə baş verməlidir.

Talamanın obyektiv cəhətini xarakterizə edən əlamətlərdən biri də götürmənin əvəzsiz olmasıdır. Bu əlamət onu bildirir ki, şəxs götürdüyü əmlakın əvəzinə hər hansı bir ekvivalent qoymur. Götürdüyü əmlakın dəyərini kompensasiya etmir. Ekvivalent pul, natura və əmək formalarında ola bilər. Pul ekvivalenti zamanı mülkiyyətçi və ya qanuni sahib götürülmüş əmlakın əvəzinə onun dəyərini tam və ya mühüm dərəcədə kompensasiya edən pul məbləğini alır. Natural ekvivalent zamanı mülkiyyətçiyə digər əşya verilir. Əgər verilmiş əşya dəyərcə bərabərdirsə, əvəzsizlik əlamətinin olmadığına görə həmin talama kimi qiymətləndirilə bilməz. Əgər əşya dəyərcə azdırsa, aradakə fərq həcmində götürmə əvəzsizdir.

AR-da törədilmiş talama ilə bağlı məhkəmə praktikasının təhlili əmlakın qiymətcə aşağı olan əşya ilə dəyişdirilməsi üsulu ilə götürülməsi tövsifə təsir etmir və götürülmüş əmlakın dəyəri ölçüsündə talama kimi nəzərdən keçirilməlidir. Bizim fikirimizcə, bir əmlakın digər əmlakla dəyişdirilməsi zamanı əvəz kimi verilən əşya götürülmüş əşyanın istehlak keyfiyyətlərinə uyğun olması şərti ilə talamanın ölçüləri dəyişdirilmiş əşyalar arasındakı qiymət fərqi ilə müəyyən edilməlidir. Götürülmüş əmlakın kompensasiyası şəxsi əmək iştirakı ilə

də mümkündür. Əmək kompensasiyası barədə məsələ, əksər hallarda, əməkhaqqı növündə pulun talanması və ya podrat müqaviləsi üzrə mizd ödənişi zamanı yaranır. Bu halda, əgər faktiki olaraq işlər yerinə yetirilibsə, talama istisna edilir. Müvafiq hallarda əmək haqqı qaydaları pozmaqla hesablanıbsa, vəzifədən sui-istifadə etmənin tərkibi yarana bilər. Əgər əməkhaqqı faktiki olaraq görülməmiş işə görə hesablanmış və alınmışdırsa - götürmənin əvəz olması göz qabağındadır və şəxsin belə əməli talama kimi qiymətləndiriləcəkdir və talama üsulundan asılı olaraq tövsif olunacaq.

Bəzən belə hesab edirlər ki, əvəzsizlik talamaya xas olan əlamət deyildir. Çünki bu və ya digər götürülmüş əşya mülkiyyətçi üçün «qiymətsiz» ola bilər, bu isə zərərçəkənə böyük mənəvi ziyan vurur. Məsələn, yaxın adam barədə xatirə (yadigar), (Bax: Skalyarov S.V. «Cinayət qanunvericiliyində talama anlayışı» Nəzəri analiz. səh. 66-67). Bununla belə qanunda talamanın əlaməti kimi əxlaq normalarının pozulması deyil, məhz əmlak ziyanının vurulması çıxış edir.

Qəsd obyektinin strukturundan (daha doğrusu, onun əlavə obyektlərinin spesifikasiyindən) asılı olaraq, talama zamanı özgə maddi dəyərlərinin ayrı-ayrı şəxslərin mülkiyyətinə yönəldilməsi müxtəlif üsullarla törədilə bilər. Bunlar qanunla göstərilmiş aşağıdakı formaldır.

- 1) Oğurluq (CM 177)
- 2) Dələduzluq (CM 178)
- 3) Mənimsəmə (CM 179)
- 4) İsraf etmə (CM 179)
- 5) Soyğunçuluq (CM 180)
- 6) Qulduqluq (CM 181)

Bəzi müəlliflər talamanın formalarına hədə-qorxu ilə tələb etməni də aid edirlər (Bax. Borzenkov. Q. N. «Vətəndaşların əmlakının tamahkar qəsdlərdən cinayət-hüquqi mühafizəsi problemləri» səh. 25-27). Bununla belə Azərbaycan Respublikası CM-nin 227-ci, 232 və 235-ci maddələrində radioaktiv materialların, silahlanma predmetlərinin və narkotik vasitələrin talanması və hədə-qorxu ilə tələb edilməsini xüsusi olaraq ayırmışdır.

Talamanın formasından asılı olmayaraq təqsirkarın əməlləri və baş vermiş nəticə arasında səbəbli əlaqə birbaşa (bilavasitə) xarakter daşıya və «səbəb-nəticə» formulu üzrə inkişaf edir. Amma onun strukturunda, şərti olaraq, ən azı 8 vəsiləni (həlqəni) müəyyən etmək olar: 1) talanan əmlaka kriminal xarakterli təsir; 2) onun mülkiyyətçinin sahibliyindən (fondundan) çıxarılması; 3) müvafiq fondlarda əmlak çatışmamazlığının əmələ gəlməsi-4)mülkiyyətçinin və ya əmlakın digər sahibinin əmlak üzərində sərəncam imkanından məhrum edilməsi; 5) mülkiyyətə istehlak və ya istehsal sferasında ziyan vurulması; 6) əmlakın təqsirkarın və ya başqa şəxslərin xeyrinə (mülkiyyətinə) əvəzsiz keçirilməsi; 7) təqsirkarın əmələ zərərçəkmiş də gəlmiş əmlak çıxışmamazlığı həəcmində varlanması; 8) bölgü sferasında mülkiyyət münasibətlərinin qırılması. Tərədilən talamanın və onun formalarının fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla belə səbəb «zənciri» konkret məzmunla tamamlanır.

Əvvəllər cinayət hüquq ədəbiyyatında talamanın bitmiş cinayət kimi tanınmasının 3 əlamətə əsasən müəyyən olunması fikri müzkirə edilirdi.

1) Roma hüququndan götürülmüş toxunma konsepsiyası. Bu konsepsiyaya əsasən olaraq subyekt özgə əmlakına toxunduğu andan müvafiq talama cinayəti bitmiş hesab edilir.

2) Aparılma nəzəriyyəsi. Bu nəzəriyyə talamanın bitmə anını əşyanın müvafiq binadan (otaqdan) aparılması anına çəkir.

3) Ələ keçirmə fərziyyəsi. Bu fərziyyəyə görə, özgə əmlakı faktiki olaraq təqsirkarın sahibliyinə keçdiyi, həmçinin əşyanın olduğu yerdən götürüldüyü andan talama bitmiş hesab edilir. (Bax. Toynitskiy İ. Y. «Cinayət hüququ kursu. Xüsusi hissə. Şəxsi və əmlak qəsdləri» səh 186-188)

talama cinayətlərinin bitmə anının müəyyən olunması barədə müasir ədəbiyyatda da 3 variant nəzərdən keçirilir.

1) Götürmə nəzəriyyəsi Bu nəzəriyyənin tərəfdarlarının fikrincə əmlak qanuni sahiblikdən əgər götürülmüş talama cinayəti bitmişdir.

2) Ələ keçirmə konsepsiyası. Bu konsepsiyaya görə götürülmüş əmlak olaraq təqsirkarın ixtiyarına keçdiyi andan talama cinayəti bitmiş hesab olunmalıdır.

3) Sərəncam fərziyyəsi. Bu fərziyyə talamanını bitmə anını təqsirkarın əmlak üzərində istədiyi kimi sərəncam vermək imkanının əldə etməsi ilə bağlayır.

Müasir məhkəmə praktikası bu yönümlü məsələlər barəsində vahid qaydaya uyğun iş aparır. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin yuxarıda qeyd etdiyimiz Plenim qərarına əsasən, əgər təqsirkar şəxs əmlakı götürmüşsə bu halda həmin təqsirli şəxsin talanmış əmlakdan istifadə etmək və ya onun üzərində sərbəst kimi sərəncam vermək üçün real imkan yarandığı vaxtdan (məsələn, talanmış əmlakı öz xeyrinə və ya başqalarının nəfinə yönəltmək, yaxud tamah məqsədilə başqa formada onun üzərində sərəncam vermək), oğurluq və ya soyğunçuluq cinayəti bitmiş hesab edilir. Quldurluq cinayəti isə özgənin əmlakını talamaq məqsədilə, həyat və ya sağlamlıq üçün təhlükəli zorakılıqla, yaxud da belə zorakılıq tətbiq ediləcəyi hədəsi ilə bağlı olan basqın edildiyi andan bitmiş sayılır.

Təqsirkarın talanan əmlaka real istifadə və sərəncam şəraitinə qədər 3 imkanı mövcuddur:

1) Belə hallarda törədilən, amma hələ bitməyən talamaya iştirakçılar qismində yeni şəxslər qoşula bilirlər. Həmçinin əmlakın mühafizə edilən ərazidən çıxarılmasında və ya digər yollarla mövcud maneələri aradan qaldırmaqla törədilən talamada iştirak etmiş mühafizəçi də iştirakçılığa (birgə icraçı və ya köməkçi kimi) görə məsuliyyət daşıyır;

2) Nisbətən az ictimai-təhlükəli bitməmiş talama forması digər formaya keçə bilər. Məsələn, oğurluq (CM 177) cinayəti inkişaf edəcək daha təhlükəli talama formasına soyğunçuluq və ya quldurluq cinayətinə çevrilə bilər.

3) Talama hələ başa çatmamışdırsa, subyektin cinayəti başa çatdırmadan könüllü imtina etmək imkanı mövcud olur (CM 30.1) Belə, halda, əgər talama başa çatmışdırsa, şəxsin cinayət nəticəsində dəymiş maddi və mənəvi zərəri könüllü olaraq ödənilməsi cəzanı yüngülləşdirən hal kimi nəzərdən keçirilə bilər (CM 59.1.10.)

Quldurluq cinayəti vətəndaşların həyatı və ya sağlamlığı üçün təhlükəli olan zorakılıqla müşayiət edildiyindən qanunverici bu cinayət tərkibinin konstruksiyasını fərqli müəyyən etmişdir. Əmlakın əldə edilib- edilməməsindən asılı olmyaraq basqın edildiyi andan cinayət bitmiş hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən talama birbaşa qəsdlə və tamah motivi ilə xarakterizə olunur.

Fəal hərəkət edən talama subyektinin qəsdı öz quruluşuna görə birbaşa qəsdin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş xarakterinə uyğun gəlir: şəxs öz əməlinin ictimai təhlükəli olduğunu dərk edir, onun ictimai təhlükəli nəticələrini qabaqcadan görür (qəsdin əqli momenti) və bu nəticələrin baş verməsini arzu edir (qəsdin iradəvi momenti), bu zaman göstərilmiş 3 element talamanın obyektiv xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq spesifik məzmununda tamamlanır.

Subyekt, ilk növbədə, ona məxsus olmayan maddi dəyərlərə təsir etdiyini dərk edir. Belə təsir bu əmlakın təqsirkarın və ya başqa şəxsin (buna heç bir hüquqi olmayan) xeyrinə qanunsuz və əvəzsiz olaraq yönəltmədən ibarətdir. Bununla bərabər, əməlinin istehsal və ya istehlak, həmçinin bölgü sferasında mülkiyyət münasibətləri üçün təhlükəli olması subyektin şüuru ilə əhatə olunur. Eyni ilə bu qaydada talamanın ayrı-ayrı formalarına xas olan əlavə obyektlərə və cinakyətkar qəsdin üsulları təqsirkarın niyyəti ilə əhatə olunur.

Subyektin qəsdinin əqli momentinin ikinci əlaməti ondan ibarətdir ki, şəxs öz əməlinin mülkiyyətçi (sahib) tərəfindən əmlak çatışmamazlığı və öz tərəfində və ya xeyrinə hərəkət etdiyi digər şəxslər tərəfində adekvat əmlak gəliri şəkilində ictimai təhlükəli nəticələrinin baş verməsi labüdlüyünü qabaqcadan görür. Bununla bərabər, nəticələr ümumi şəkildə deyil, müəyyən ölçülərdə görülür. Qəsdin belə məzmunu elə meyarlarla söykənir ki, sonradan onlardan müstəntiq və məhkəmə talamanın həcmi (maddi dəyərlərin təyinatı, onların kəmiyyət parametrlərini və bir əmlak vahidinin qiymətini) müəyyən edərkən istifadə edirlər.

Nəhayət, təqsirkarın qəsdinin iradəvi momenti subyektin özünün və ya başqa şəxslərin varlanması üçün qabaqcadan dərk etdiyi (gördüyü) ictimai təhlükəli nəticələrin baş verməsini arzulaması ilə xarakterizə olunur. Əgər

təqsirkarın niyyəti xeyli və ya külli miqdarda özgə əmlakını əldə etməyə yönəlmiş, lakin subyektin iradəsindən asılı olmayan səbəblərdən həyata keçirilməmişdirsə, əməli, faktiki talanmış əmlakın dəyərindən asılı olmayaraq, qanunda göstərilmiş miqdarda talamaya (xeyli və ya külli miqdarda) cəhd kimi tövsif etmək lazımdır.

Talama zamanı tamah motivi və məqsəd subyektin səyinin maddi dəyərlərin istənilən hüquqazidd götürülməsi hesabına əldə edilməsinə yönəlməsini deyil, mülkiyyətçinin və ya başqa sahibin fondlarından və ya sahibliyindən əvəzsiz götürülmüş əmlakın öz mülkiyyətinə yönəldilməsi hesabına maddi dəyərlərin əldə edilməsi ilə müəyyən olunur.

Talamanın motivi haqqında isə qeyd etmək lazımdır ki, qanunverici onu bu cinayət tərkibinin əlamətləri sırasına salmamışdır, lakin şübhəsiz ki, bu cür əməlləri törədən subyektin tamahkar motivləri, daha doğrusu onun özü və ya yaxınları üçün əldə etmək istədiyi varlanmaq motivi əsaslandırılır. Başqa hallarda tamah motivi subyektlər üçün əsas, aparıcı olmur. Qrup daxilində ayrı-ayrı iştirakçıların motivləri fərqli ola bilər. Bəzi şəxslər kiməsə sadıq olmasını bildirmək, digərlər kimdənsə asılı olması motivlərindən bir qrup şəxs tərəfindən törədilən talamalarda iştirak edirlər. Buna baxmayaraq, həmin subyekt qrupun digər iştirakçılarının tamahkar motiv və məqsədlərini dərk etdiyindən talamaya görə məsuliyyət daşmalıdır.

Talamanın subyektləri cinayəti törədənədək 14 yaşı tamam olmuş anlaqlı şəxslər hesab olunur (CM20.2). Dələduzluq (CM 178), mənimsəmə və ya israf etmə (CM 179) kimi tala cinayətinin subyektini isə 16 yaşına çatmış anlaqlı şəxslər ola bilər.

Sual 3. Talamanın formaları və növləri

Oğurluq (CM 177)

Bərabər şərtlər daxilində, qanunda göstərilmiş talama formaları içərisində bu cinayət daha az təhlükəli hesab olunur və CM-nin 177-ci maddəsinin 1-ci hissəsində oğurluq cinayətinə aşağıdakı kimi anlayış verilmişdir. Oğurluq özgənin əmlakını gizli olaraq talamadır.

Başqa talama formalarından fərqli olaraq, yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanma yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla edilməsi sınaq edilməklə (CM177.2.3), oğurluğun obyektini yalnız mülkiyyət münasibətləridir və cinayət-hüquqi mühafizənin digər obyektlərinə birbaşa ziyan vurmur.

«Götürüb aparma», «qaçirtma» anlayışı ilə əhatə olunan digər talama formalarında olduğu kimi, oğurluğun törədilməsi hallarında da subyekt qəsdin predmetinə (özgə əmlakına) münasibətdə hər hansı hüquqlara malik olmur və əmlak subyektin sahibliyində olmur. Amma müəyyən situasiyalarda subyekt yerinə yetirdiyi işdən (müəssisədə fəhlə, mexanizator və s.) və ya təsadüfi şəraitdən (gözləmə zalında qonşusunun xahişi ilə onun əşyalarına nəzarət edən sərnəşin) asılı olaraq real imkana malik ola bilər. Əgər subyekt vəzifəsinə görə bu və ya digər dəyərlərə görə maddi məsuliyyət daşıyarsa (ekspeditor funksiyasına yerinə yetirən sürücü) və ya vətəndaşa müqavilə ilə digər şəxsin əmlakı saxlanma verilmişdirsə, onda əməli oğurluq kimi deyil, etibar edilmiş əmlakı mənimsəmə və ya israf etmə kimi qiymətləndirmək lazımdır (CM 179).

Oğurluğun obyektiv cəhəti qanunda əmlakın gizli talanması kimi xarakterizə olunur. Bu, digər şəxsin sahibliyində olan əmlakın gizli üsulla götürülməsini nəzərdə tutur

Gizli talama odur ki, əməl əmlakın mülkiyyətçisindən (titul sahibindən), onu mühafizə edəndən və ya digər şəxslərdən, həmçinin bu əmlakla əlaqədar olmayan digər şəxslərdən gizli törədilir. Yəni təqsirkar elə güman edir ki, əmlakı götürdüyünü heç kim görmür. Vətəndaşların gözü qarşısında, lakin onların təqsirkarın əməlinin cinayət xarakterini dərk etmədikləri halda da talama gizli hesab edilir. Məsələn, subyekt digər şəxsin cibindən cüzdanını çıxarır və ətrafdakılara izah edir ki, bu şəxs onun çox içmiş yaxın qohumudur, onu evlərinə yola salır.

Təqsirkarın özgə əmlakını götürdüyü və real olaraq istifadə və ya sərəncam imkanı əldə etdiyi andan oğurluq bitmiş hesab edilir..

Bu mağazadan bir cüt çəkmə oğurlamaq fikrinə düşür. O, çəkmənin sol tayını paltosunun altında gizlədərək ticarət zalından çıxarır. Eynilə bu cür sağ

tayını çıxararkən nəzarətçilər tərəfindən tutulur. Ali Məşkəmə təsdiq etdi ki, bu əməl oğurluğa cəhddir.

Subyektiv cəhətdən oğurluq birbaşa qəsd və tamah məqsədini nəzərdə tutur. Eyni zamanda törədilən əməlin gizli üsulu da təqsirkarın qəsd ilə əhatə olunur. Əgər şəxs törətdiyi əməlin heç kimin görmədiyini düşünürsə, həqiqətdə isə onu vətəndaşlar müşahidə edirlərsə, bu halda əməli niyyətin tsiqamətinə uyğun olaraq oğurluq kimi qiymətləndirmək lazımdır.

Oğurluğun subyekti 14 yaşına çatmış anlaq şəxsdir.

Azərbaycan Respublikası CM-nin 177.2-ci maddəsində oğurluğun tövsifedici əlamətləri göstərilmişdir

1. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədildikdə;
2. təkrar törədildikdə;
3. yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanma yerinə daxil olmaqla törədildikdə;
4. xeyli miqdarda ziyan vurmaqla törədildikdə.

Qabaqcadan əlbir olmuş bir qrup şəxsin anlayışı CM-nin 34.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Oğurluqların 60% -nə qədəri tək halda törədilir. Qalanları qrup halında törədilir. Qrupa CM-nin 19, 20-ci maddələrinin tələblərinə cavab verən, yəni müəyyən olunmuş yaş həddinə çatmış anlaqlı, şəxslər təşkil edə bilirlər.

Qıfilları sındıran, müvafiq qapalı yerə daxil olan talanan əmlakı seçən və ya onu çıxaran və s. şəxslər oğurluğun birgə icraçıları qismində çıxış edirlər. Prkatikada bir çox hallarda əməlin törədilməsi anında «mühafizədə duran» şəxslər də oğurluğun birgə icraçıları kimi tanınırlar. «Mühafizədə durma» özgə əmlakını talamanın gizliliyini bir daha təsdiq edir.

Təkrarlığın anlayışı CM-nin 177-ci maddəsinin 3-cü bəndində verilmişdir. «Bu Məcəllənin 177-185-cinayət habelə 217,227,232 və 235-ci maddələri ilə nəzərdə tutulmuş cinayətlərdən hər hansı birini və ya bir neçəsini törətmiş şəxs tərəfindən bu məcəllənin 177-185-ci maddələri ilə nəzərdə tutulmuş cinayətlərin hər hansı birinin yenidən törədilməsi onların təkrar törədilməsi hesab olunur.

Yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anlara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaq təkcə talamanın törədildiyi yeri deyil, həm də bu cür yerlərə daxil olma üsulları da xarakterizə edir.

Yaşayış sahəsi anlayışı özündə insanların daimi və ya müvəqqəti yaşaması üçün nəzərdə tutulmuş sahələri (fərdi ev, mehmanxana otağı, mənzil) ehtiva edir. Yaşayış sahəsindən ayrı olan və insanların daimi və ya müvəqqəti yaşaması üçün nəzərdə tutulmayan tikililər (zirzəmi, anbar, qarac və s.təsərrüfat qurğuları) yaşayış sahəsi hesab edilmir.

Bina-mülkiyyət formasından asılı olmayaraq insanların olduğu və ya maddi dəyərlərin yerləşdiyi və ya istehsalat, həmçinin xidməti məqsədlər üçün xidməti məqsədlər üçün tikinti, qurğudur.

Digər saxlanc yerlərinə yaşayış sahələrində ayrılmış təsərrüfat binaları, ərazi sahələri, magistral boru kəmərləri. mülkiyyət formasından asılı olmyaraq texniki vasitələrlə və ya mühafizə ilə təmin olunan (məsələn. Hərbiləşdirilmiş və ya adi qoruqçu) və daimi və ya müvəqqəti maddi dəyərlərin saxlanılması üçün istifadə olunan sahələr aiddir.

T və Q. avtomobil zavodunun ərazisinə daxil olmuş və «Volqa» avtomobili üçün ehtiyat hissələrini müəssisənin hasarından çölə artmışdır. Bu iş üzrə Ali Məhkəmə izah etdi ki, saxlanc yeri zavodun bütün ərazisi deyil, yalnız maddi dəyərlərin saxlanılması məqsədilə ayrılmış və xüsusi avadanlıqla təchiz edilmiş ərazi hesab olunur.

Daxil olma yuxarıda göstərilmiş yerlərə xüsusi məqsədlə–talama etmək məqsədilə gizli- və ya aşkar girmə deməkdir.

Bu əməl maneələri aradan qaldırmaqla və ya bunsuz, həmçinin subyektdə daxil olmadan içeridən əmlakı çıxarmağa kömək edən xüsusi qurğuların vasitəsilə törədilə bilər. Əgər belə yerlərə daxil olmaq üçün əmlakın zədələnməsi, binanın konstruktiv hissələrinin dağıdılmasına yol verilmişdirsə, cinayətlərin cəmi qaydasında (CM 186) məsələ baş qaldıracaqdır.

Keyfi miqdarda ziyan maddənin qeyd hissəsinin 2-ci bəndinə əsasən, şərti maliyyə vahidinin min mislindən yeddi min mislinədək olan məbləğdir.

Zərərçəkmişin paltarından, cantasından, əl yükündən oğurluq – cibgirlik kimi qiymətləndirilir və əksər hallarda «peşəkar oğrular» tərəfindən törədilir.

CM-nin 177-ci maddəsinin 3-cü hissəsi xüsusilə tövsifedici əlamətlər nəzərdə tutur:

1. Mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə.
2. Külli miqdarda ziyan vurmaqla törədildikdə
3. Əvvəllər talama və ya hədə qorxu ilə tələb etməyə görə iki dəfə və ya daha çox məhkum edilmiş şəxs tərəfindən törədildikdə.

Mütəşəkkil dəstənin anlayışı CM-nin 34.3-cü maddəsində verilmişdir. Mütəşəkkil dəstə dəstədaxili «intizam, dəstədə bir qayda olaraq «peşəkarların» olması, onlar arasında rolların ciddi bölüşdürülməsi və s. əlamətlərə görə seçilir.

Külli miqdarda ziyan dedikdə, CM-nin 177-ci maddəsinin qeydinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq, zərərçəkmişə şərti maliyyə vahidinin yeddi min mislindən artıq olan məbləğdə ziyan vurma kimibaşa düşülür.

CM-nin 177.3.3-cü maddəsində nəzərdə tutulan əlamətin mövcud olması üçün əvvəllər törədilmiş hər iki (və ya daha çox) əmələ görə məhkumluq ödənilməmiş və ya götürülməmiş olmalıdır. Bu əlamətin mövcud olmması həm də təhlükəli residiv yaradır.

Dələduzluq (CM 178) Əməl etibardan sui-istifadə etmə və ya aldatma yolu ilə özgənin əmlakını ələ keçirmə və ya əmlak hüquqlarını əldə etməni nəzərdə tutur.

Bu talama formasının spesifikliyi onun obyektinin mürəkkəb xarakteri ilə müəyyən olunur. Əsas obyektə–mülkiyyətə qəsd bu halda mülkiyyətçinin və ya sahibin iradə ifadə etməsi azadlığının pozulması vasitəsilə həyata keçirilir. Aldadılmış zərərçəkmiş təqsirkarda buna hüququn olmasını yanlış olaraq zənn edərək maddi dəyərləri özü ona verir.

Qəsdin predmeti dələduzluqda xüsusiyyətlərə malikdir. Predmet qismində özgənin daşınmaz əmlaka olan hüququ çıxış edir. Əmlaka olan hüquq bu və ya digər maddi dəyərlərin (ödənilmiş kassa çeki, saxlama kamerasından əşyanın alınması qəbzi, əmanət kitabçası, hesablaşma- kredit kartı) alınmasına zəmanət

verən müxtəlif sənədlərdə və ya onlardan istifadədə (mənzilə order, avtomobili idarə etmək üçün etibarnamə və s.) ifadə oluna bilər. Belə sənədin (plastik kartın) əldə edilməsi dələduzluğa hazırlıq kimi qiymətləndirilməlidir.

Obyektiv cəhətdən dələduzluq sanki iki elementdən yaranır. Onlardan birini ələ keçirmə əldə etmə kimi adlandırılmaq qəbul edilmişdir.

Ələ keçirmə özgə əmlakını götürmənin spesifik variantıdır. Bu zaman əmlakı idarə edən və ya mühafizə edən şəxs özü müvafiq maddi dəyərləri subyektə təqdim edir.

İkinci elenet qanunda təqsirkarın əmlakının alternativ üsulu kimi göstərilir (aldatma və ya etibardan sui-istifadə etmə) Bunun köməyi ilə mülkiyyətçi və ya digər sahibin əmlakı (əmlaka olan hüququ) ilk baxışdan könüllü görünən, verilməsinə nail olunur.

Aldatma yalan məlumatların verilməsində, həmçinin müvafiq kompyuter informasiyanın təhrif edilməsində, dələduzda bu və ya digər əmlaka olan hüququn olmasını bildirməyə və ya belə hüququn olmamasını bildirməmədə ifadə olunur. Bir çox hallarda aldatma subyektin saxtalaşdırılmış sənədlərdən istifadə etməsində ifadə olunur. Aldatma məqsədilə sənədlərin hazırlanması real məcmu yaradır və CM-nin 178-ci və 320.2-ci maddələri ilə tövsif edilməlidir.

Bəzi MDB dövlətlərinin Cinayət Məcəlləsində kompyuter texnikasından istifadə etməklə talama talamanın müstəqil forması kimi təsbit edilmişdir, Azərbaycan Respublikası CM-də isə belə hallarda əməl cinayətlərin cəmi qaydasında (CM 178 və CM 271.1) tövsif edilir.

Etibardan sui-istifadə yolu ilə dələduzluq zamanı subyekt əmlakı və ya əmlaka olan hüquqi əldə etməmişdən qabaq hər şeydən əvvəl bu cür keçirmə üçün şərt rolunu oynayan müəyyən öhdəlikləri öz üzərinə götürür. Podrat müqaviləsi bağladıqdan sonra o, avans verilməsini tələb edir və söz verir ki, müvafiq işləri yerinə yetirəcəkdir. Bununla da o, ahıl sahibin özəlləşdirilmiş mənzilinə sərəncam hüququnu əldə edir. O, söz verir ki, bu vətəndaşa ömrünün axırına kimi qulluq edəcəkdir; onun əşyalarının kreditə alır və elan edir ki, yerdə qalmış ödəncələri vaxtında ödəyəcək; vətəndaşın əmanətlərini özünün təsis etdiyi fonda qəbul edir

və söz verir ki, yüksək gəlir ödəyəcək (dividentlər) Faktiki olaraq isə təqsirkarın öhdəliklərini yerinə yetirmək niyyəti olmur. Mülkiyyətçinin və ya sahibin ona edilmiş etibarından istifadə edərkən əmlakı öz xeyrinə və ya başqa şəxslərin nəfinə yönəldir. Aldatmadan fərqli olaraq etibardan sui-istifadə etmədə subyekt qanuni əsaslarla, öz adından, keçmiş və indiki hadisələri təhrif etmədən əmlakı əldə edir subyektin nöqtəyi-nəzərdən mülkiyyətçi (sahib) ilə müqavilə münasibətlərinə girən təqsirkar vicdansız əməl töərdir, belə ki, müqavilə öhdəliklərini yerinə yetirmək niyyətində olmur. Əgər bu cür münasibətlərə girərkən suğyekt həqiqəti təhrif edirsə, özgə və ya saxtalaşdırılmış sənədlərdən istifadə edirsə, o, etibardan sui-istifadə deyil, aldatma üsulundan istifadə edir.

Ənənəvi olaraq belə hesab olunur ki, subyektin əmlakı ələ keçirdiyi, öz istədiyi kimi sərəncam imkanı əldə etdiyi andan dələduzluq formasında talama bitmiş hesab olunur (Sovet Cinayət hüququ xüsusi hissə M1998 sə.121.). Bu, aldatma üçün düzgündür, lakin etibardan sui-istifadə hallarında subyekt müəyyən olunmuş müddət çatanadək ilkin niyyətindən daşına bilər və əvvəllər götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirməklə cinayəti başa çatdırmaqdan könüllü imtna edə bilər.

Subyektiv cəhət. Tətbiq olunan dələduzluq üsulu təqsirli şəxsin qəsdilə əhatə olunur. Eyni zamanda ümumi qaydaya əsasən subyektin niyyəti –əvvəlcədən düşünülmüşdür; qəflətən yaranmış niyyət yalnız passiv aldatma zamanı mümkündür (məsələn, şəxs pul məbləğinin verilməsi zamanı kassirin səhvini görür, lakin bu pulun alınması üçün əsaslarının olmaması barədə susur)

Dələduzluğun subyektini 16 yaşına çatmış anlaqlı şəxsdir. Müasir praktikada qəsd üsullarının hesabı mürəkkətliyindən asılı olaraq yetkinlik yaşına çatmayanlar dələduzların yalnız 1%-ni təşkil edirlər və əldədən cinayətkar qruplarda ikinci dərəcəli rolları yerinə yetirirlər (bax. Vladimirov Vö. A. «şəxsi əmlak talamalarının təsnifatı» səh. 139-141).

CM-nin 178-ci maddəsinin 2-ci hissəsi aşağıdakı tövsifedici əlamətləri nəzərdə tutur.

- 1.qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədildikdə;
- 2.təkrar törədildikdə;

3.şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədildikdə;

4.xeyli miqdarda ziyan vurmaqla törədildikdə.

Bu tövsifedici əlamətləri oğurluqda olduğu kimidir. Dələduzluq aktının birgə icraçıları kimi tək-cə bilavasitə əmlakı əldə edənlər deyil, həm də bu şəxslərlə birlikdə mülkiyyətçini və ya sahibi yanılmağa yönəldən şəxslər ola bilər.

CM-nin 178–ci maddəsinin 3-cü hissəsində aşağıdakı xüsusilə tövsifedici əlamətlər götürülmüşdür.

1. mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə;

2. külli miqdarda ziyan vurmaqla törədildikdə;

3. əvvəllər talama və ya hədə-qorxu ilə tələb etməyə görə iki dəfə və ya daha çox məhkum edilmiş şəxs tərəfindən törədildikdə;

Bu əlamətlər eynilə oğurluqda olduğu kimi başa düşülməlidir.

Dələduzluğun şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədilməsi dedikdə, təqsirkarın tutduğu vəzifə ilə əlaqədar ona verilmiş səlahiyyətlərdən istifadə edərək özgənin əmlakını və ya əmlaka olan hüquqlarını aldatma və ya etibarlardan sui-istifadə etmə yolu ilə ələ keçirməsi başa düşülməlidir.

Mənimsəmə və ya israf etmə (CM 179). Azərbaycan Respublikasının CM-nin 179.1-ci maddəsinə uyğun olaraq bu əməl təqsirkara etibar edilmiş özgə əmlakını talama kimi anlaşılır.

Bu iki talama formalarının əlavə obyekt qismində maddi dəyərlərin müvafiq istifadəsi və məqsədyönlü sərəncamı, onlara qayğıkeş müsibəti nəzərdə tutan təsərrüfat maraqları çıxış edir.

Buna görə də belə hallarda talamanın predmeti yalnız təqsirkar şəxslərə etibar edilmiş əmlak ola bilər. Müvafiq olaraq CM-nin 179.1-ci maddəsində söhbət təqsirkar subyektin sahibliyində olan və adətən mülkiyyətçi və ya sahib tərəfindən (CM 179.2.3-cü maddə göstərilmiş hallarda müəyyən istisna ola bilər) hüquqi əsaslarla ona etibar edilmiş əmlakdan gedir.

Mənimsəmə və ya israf etmə üçün ümumi olan obyektiv cəhət subyektin talanan əmlaka olan münasibətdə özündə olan faktiki səlahiyyətlərdən istifadə etməsində ifadə olunur.

Bununla belə mənimsəmə hallarında subyekt ona etibar edilmiş əmlakı öz mülkiyyətinə yönəldir, israf etmədə isə əmlak qanunsuz olaraq üçüncü şəxslərə ötürülür (bağışlama, satma dəyişmə)və ya bu şəxslərin iştirakı ilə istehlak edilir. Mənimsəmədən fərqli olaraq israf etmədə əmlak təqsirkarın mülkiyyətinə yönəldilmədən birbaşa üçüncü şəxslərin nəfinə keçirilir. Mənimsəmə və ya israf etmə yolu ilə talamanı təqsirkar subyektin və ya başqa şəxslərin əmlak üzərində öz istədiyi kimi real sərəncam vermək imkanı yarandıqda bitmiş hesab etmək lazımdır.

Subyektiv cəhət. Bu talama formalarından hər hansı birinin obyektiv xüsusiyyətləri təqsirkar subyektin qəsdilə əhatə olunur.

Mənimsəmə və ya israf etmənin subyektləri qismində talanan əmlakın etibar olunduğu anlaşıqlı şəxslər çıxış edirlər. CM-nin 19-cu maddəsinə əsasən burada söhbət cinayət törədənədək 16 yaşlı tamam olmuş şəxslərdən gedir. Lakin adətən, yetkinlik yaşına çatmayanlara maddi məsuliyyətlə bağlı olan tapşırıqlar verilmir.

Bu cinayətin tövsifedici və xüsusilə əlamətləri dələduzluqda olduğu kimidir.

Soyğunçuluq (CM 180) CM-nin 180.1-ci maddəsinə əsasən soyğunçuluq özgənin əmlakını açıq talama kimi müəyyən edilir və tək cə mülkiyyət münasibətlərinə deyil, həm də vətəndaşların şəxsi maraqlarına qəsd edir. Zorakı olmayan soyğunçuluq zamanı subyekt hadisəni görənlərin psixikasına təsir edir və onların müqavimət iradələrini qırır. Zor tətbiq etmə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə törədilən soyğunçuluqda isə əlavə qəsd obyektini qismində göstərilmiş şəxslərin azadlığı və ya bədən toxunulmazlığı çıxış edir.

Gizli törədilən oğurluqdan fərqli olaraq soyğunçuluq özgə əmlakını ələ keçirmənin açıq üsulunu nəzərdə tutur.

Özgə əmlakının açıq talanması zamanı təqsirkar mülkiyyətçinin və ya əmlakın digər sahibinin və ya kənar şəxslərin gözü qarşısında özgə əmlakını talayır. Özgə əmlakı qanunsuz götürülərkən, orada olmuş kənar şəxs həmin hərəkətlərin hüquqazidd olmasını dərk etmirsə, yaxud da həmin kənar şəxs təqsirli şəxsin qohumudursa və təqsirli şəxs bununla əlaqədar əmlak götürərkən, əks təsirinə məruz qalmayadcağına arxayındırsa, o zaman əməl özgə əmlakının oğurluğu kimi tövsif edilməlidir. Əgər sadalanan kənar şəxslər özgə əmlakının talanmasının qarşısının alınması üçün tədbir görmüşdürsə (məsələn, hüquqazidd hərəkətlərin dayandırılmasını tələb etmişlərsə), bu zaman təqsirli şəxs Azərbaycan Respublikası CM-nin 180-ci (soyğunçuluq)maddəsi ilə məsuliyyət daşmalıdır.

Özgə əmlakını götürdükdən və təqsirkarın bu əmlak üzərində real istifadə və sərəncam imkanı əldə etdiyi andan soyğunçuluq bitmiş hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən soyğunçuluq bir başa qəsdlə xarakterizə olunur. Bu zamansubjekt tamah məqsədi güdür və əməlinin açıq xarakterini dərk edir.

Subyekti –14 yaşına çatmış anlaqlı şəxsdir.

CM-nin 180-ci maddəsinin 2-ci hissəsində tövsifedici əlamətlər göstərilmişdir;

- a) qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədildikdə;
- b) təkrar törədildikdə;
- v) yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlama yerlərinə qanunsuz olaraq girməklə törədildikdə;
- q) insanların həyatı və ya sağlamlığı üçün təhlükəli olmayan zor tətbiq etməklə törədildikdə;
- ç) zərərçəkmiş şəxsə xeyli miqdarda ziyan vurmaqla törədildikdə

İnsanların həyatı və ya sağlamlığı üçün təhlükəli olmayan zor tətbiq etmə dedikdə, şəxsin orqanizminə həyat və ya sağlamlıq üçün təhlükəli olmayan vurma, döymə və ya qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurma, zərərçəkmişin azadlığın məhdudlaşdırma, həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olmayan fiziki ağrılar yetirmə başa düşülməlidir.

Soyğunçuluğun konstruksiyasının xüsusilə tövsifedici tərkibi oğurluq, dələduzluq, mənimsəmə və ya israf etmə cinayətlərinin analocı tərkibləri ilə eynidir.

Quldurluq (CM-181) Bu cinayətə CM-nin 181.1-ci maddəsində quldurluğa anlayışdır.: «Oğurluq, yəni özgənin əmlakını ələ keçirmə məqsədi ilə hücumla məruz qalmış şəxsin həyatı və ya sağlamlığı üçün təhlükəli zorakılıqla və ya belə zorakılıq tətbiq ediləcəyi hədəsi ilə bağlı olan basqın»

Bu talama forması daha təhlükəlidir və əlavə obyekt kimi zərərçəkmişin sağlamlığına qəsd edir və ya onun həyatı üçün təhlükə yaradır.

Quldurluqdan zərərçəkmiş qismində mülkiyyətçilər (sahiblər). əmlakı idarə və ya mühafizə edən şəxslər və ya bu cinayətə aidiyyəti olmayan digər şəxslər də çıxış edə bilirlər.

Quldurluğun obyektiv cəhəti CM-nin 181-ci maddəsinin formal cinayət tərkibi çərçivəsində təsvir edilmiş və bir-biri ilə əlaqəli iki əməldən ibarətdir. Bunlardan biri (basqın) bütün quldurluq hallarına xasdır, ikinci isə alternativdir, ya həyat və ya sağlamlıq üçün təhlükəli zoru və ya belə zorun tətbiq edilməsini nəzərdə tutur.

Quldurluq zamanı basqın zərərçəkənə qarşı qəflətən və fəal. aqressiv həyata keçirilən əməldir. Bu əməl əmlakı ələ keçirmək məqsədilə hücumla məruz qalmışın şəxsiyyəti üzərində təxirəsalınmaz və birbaşa zor tətbiq edilməsinə real təhlükə yaradır. (Bax.Vladimirov V.A. «Şəxsi əmlak talamalarının təsnifatı» səh. 63.)

Açıq talama olan soyğunçuluqdan fərqli olaraq, quldur basqını açıq və ya təqsirkar üçün gizləncə də törədilə bilər (pusqudan nişan almaq, zərərçəkmişə arxadan yaxınlaşma. mürgüləyən mühafizəçəyə hücum etmə və s.)

Quldurluq zamanı zor tətbiq etmə elə səviyyəyə çatır ki, öz xarakterinə və ya nəticələrinə görə həyat və ya sağlamlıq üçün təhlükə yaradır. Bu, nəticələrinə görə elə bir zor tətbiq etməni nəzərdə tutur ki, sağlamlığa yüngül və az ağır zərər vurmanı əhatə edir. (CM 181.1). Quldurluq zamanı sağlamlığa ağır zərər vurularsa.

181.3.3-cü maddə ilə tövsif olunmalıdır. Hər bir halda sağlamlığa vurulan zərərin dərəcəsi ekspertizanın köməyi ilə müəyyən olunmalıdır.

Quldurluq basqını zamanı özgə əmlakı ələ keçirilərkən, zərərçəkmişin sağlamlığına ağır zərər vurularsa və bu ehtiyatsızlıqdan onun ölümünə səbəb olarsa, əməl cinayətlərin məcmusu qaydasında CM-nin 181.3.3 və 126.3-cü maddələri ilə tövsif edilməlidir. Şəxs quldurluq basqını zamanı zərərçəkmiş öldürərsə, onun əməli Azərbaycan Respublikası CM-nin 120.2.11 və 181.3.3-cü maddələri ilə tövsif edilməlidir (Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin 3 mart 2005-ci il tarixli 1 sayılı Qərarı 24-cü bənd).

Quldur basqını zamanı həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli zorakılıq tətbiq ediləcəyi həbəsi hücumu məruz qalmış şəxsə psixi təsir göstərilməsini ehtiva edir. Belə psixi təsir konkret olaraq öldürməklə, sağlamlığa zərər vurmaqla, döyməklə, işgəncə verməklə hədələmədə və s. ifadə oluna bilər.

Təqsirkarın müvafiq əmlakı ələ keçirib keçirməməsindən asılı olmayaraq, quldurluq cinayəti basqın edildiyi andan bitmiş hesab edilir. Amma əgər əmlak ələ keçirilmişdirsə (adətən, əksər hallarda belə də olur), onda sözsüz ki. Bu, obyektiv cəhətin strukturuna daxil olacaqdır.

Subyektiv cəhət Törədilən cinayətin üsulu təqsirkar subyektin qəsdilə əhatə olunur.

Quldurluğun subyekti 14 yaşına çatmış anlaqlı şəxsdir. CM-nin 181.-ci maddəsinin 2-ci hissəsində göstərilmiş tövsifedici əlamətlər araşdırdığımız digər talama cinayətində olduğu kimidir. Burada diqqəti çəkən əlamət silah və ya silah qismində istifadə edilən əşyalar tətbiq etməklə törədilən quldurluqdur. Burada silah sözün əsil mənasında odlu, soyuq, qaz və s. silah qismində istifadə edilən əşyalar dedikdə isə tətbiq edilməsi ilə ölüm və ya sağlamlığa zərər vurmaya səbəb ola bilən istənilən əşyalar (daş, taxta parçası və s.) başa düşülməlidir. Bu zaman belə predmetlərin subyekt tərəfindən əvvəlcədən hazırlanmış və ya hadisə yerindən təsadüfi əl atıb götürdüyü olmasının əhəmiyyəti olmayacaqdır. Amma əgər təqsirkarda qanunsuz əldə etdiyi silah olarsa, əməl əlavə olaraq CM-nin 228 və ya 229-cu maddələri ilə də tövsif edilməlidir. Elə buradaca qeyd edək ki, təqsirkarda

silahın olması onun əməlinin 181.2.5-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi üçün əsas ola bilməz. Bunun üçün təqsirkarın silahı həyat və ya sağlamlıq üçün təhlükəli zor tətbiq etmə vasitəsi kimi tətbiq etməsi zəruridir. Əgər təqsirkar zərər çəkmişin sağlamlığına zərər vurmaq üçün istifadə edilə bilməyən yalançı silah nümayiş etdirməklə onu hədələyirsə, əməl, başqa tövsifedici əlamət yoxdursa. CM-nin 181.1-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir.

Talamanın növləri. Talamanın növləri qanunda iki kriteriya nəzərə alınmaqla müəyən olunur.

a) talama ilə vurulan əmlak ziyanın miqdarı

b) talanan əşyaların özünəməxsus xüsusiyyətləri (bu xüsusiyyətlər, təbii ki, belə predmetlərin talanmasının əlavə obyektinin xarakteri ilə müəyyən olunur)

Miqdarına görə talama inzibati xəta və cinayət kimi bölünür. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 69-cu maddəsinə əsasən, oğurlama, mənimsəmə, israfçılıq, qulluq mövqeyindən sui-istifadə və ya dələduzluq yolu ilə özgə əmlakını talamanın miqdarı şərti maliyyə vahidi məbləğinin otuz mislindən yuxarı olmadıqda, bu xarda talama hesab olunur. Lakin bu qaydadan qanunverici soyğunçuluğu və quldurluğu istisna etmişdir. Onlar (CM-180 və 181) həmişə cinayət hesab olunurlar.

Öz növbəsində cinayətkar talamalar aşağıdakı kimi təsnif edilir.

1. zərərçəkmişə mühüm miqdar ziyan vurmaqla müşahidə olunan talamalar;

2. zərərçəkmişə xeyli miqdarda ziyan vurmaqla müşahidə edilən talamalar;

3. zərərçəkmişə külli miqdarda ziyan vurmaqla müşahidə edilən talamalar.

Talamanın bu növləri müstəqil cinayət tərkibi yaratmırlar, ayrı-ayrı talama formalarının məsuliyyəti haqqındakı normalar çərçivəsində təsir olunurlar.

«Mühüm miqdar» şərti maliyyə vahidinin (ŞMV) otuz mislindən min mislinədək ziyan vurmanı, «xeyli miqdar» ŞMV məbləğinin min mislindən yeddi min mislinədək olan məbləği, «külli miqdar» dedikdə isə ŞMV-nin yeddi min mislindən artıq olan məbləğ başa düşülür.

Nəhayət qanun (CM-183) xüsusi dəyəri olan əşyaları talamanı ayırmışdır əlavə obyekt qismində bu cinayətdə tarixi, mədəni, elmi və ya incəsənət irsi çıxış edir.

Bu cinayət (183.1) xüsusi tarixi, elmi, ədəbi və ya mədəni dəyəri olan əşyaları və ya sənədləri üsulundan asılı olmayaraq talamanı nəzərdə tutur. Burada söhbət təkcə manat ekvivalenti ilə ölçülən dəyərə malik özünəməxsus predmetlər, tarixi sənədlər və s. deyil, həm də mülkiyyətin tarixi-mədəni irsi nöqtəyi nəzərindən qiymətli olan əmlakdan gedir. Buna görə də talanmış əmlakın dəyəri müəyyən edilərkən predmetlərin və a sənədlərin pul ekvivalentində dəyəri ilə birgə ekspert rəyinə əsaslanmaqla onların millətintarixi, elmi, ədəbi və ya mədəni irsi üçün hansı əhəmiyyətə malik olması da müəyyən edilməlidir.

Obyektiv cəhətdən nəzərdən keçirdiyimiz bu cinayət qanununda nəzərdə tutulmuş istənilən 6 talama formasında ifadə oluna bilər. Cinayətin bitmə anı onun törədilmə formasından asılı olacaqdır.

Subyektiv cəhət təqsirkarın birbaşa qəsdı ilə həm törədilmiş talama forması, həm də talanmış predmetlərin və ya sənədlərin xüsusi dəyəri əhatə olunur. Eyni zamanda dəyərinin dərk olunması müxtəlif səpgidə biruzə verə bilər: ya subyekt hansı qiymətli əşyanı əldə etdiyini dəqiq bilir, ya onun xüsusi dəyərə malik olmasını hesab edir, ya da bunun başqa cür ola bilməsini istisna edir.